

Kutsuti kokku ELaSi taasisutajate liikmete üldkoosolek 25. mail 1990. a. Üldkoosolekul leiti, et on vaja taastada Eesti Lambakasvatavate Selts, võtta vastu põhikiri ja programm. Valiti seltsile tegevesimees, kelleks sai Enhard Musto, ja sekretäriks Peep Piirsalu. Seltsi taasisu-

tajateks olid lisaks nimetatutele veel Margit Lõokene, Heldor Klaar, Erik Müts, Bruno Möllits, R. Peil, V. Soo, Eduard Viipsi. ELaSi põhikiri registreeriti 10.09.1990 Eesti NSV Põllumajandusministeeriumis (Piirsalu, 2003). Järgneb...

JÕUDLUSKONTROLL

Piimaveiste jõudluskontrolli tulemustest 2018. aastal

Aire Pentjärv

Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS

1. jaanuaril 2019 oli jõudluskontrollis 515 karja 81 821 lehmaga. Aastaga vähenes karjade arv 34 ja lehmade arv 1108 võrra. Jõudluskontrollis oli 96% Eesti lehmadest. Kõige enam oli lehmi Järvamaal (12 963), Pärnumaal (10 190) ja Lääne-Virumaal (9708). Kõige väiksem oli lehmade arv Hiiumaal – 520, ja Ida-Virumaal 1091.

Eesti holsteini tõugu lehmi oli 67 947 (+251), eesti punast tõugu lehmi 13 056 (–1379), eesti maatõugu lehmi 558 (+25) ning muud tõugu lehmi 260 (–5). Eelnevast on näha, et peamine lehmade arvu vähenemine toimus eesti punast tõugu lehmade arvelt. Kümme aastat tagasi oli eesti punast tõugu lehmi karjas 24%, nüüd 16%. Karjas olevatest lehmadest on eesti holsteini tõugu 83%, eesti maatõugu 0,7% ja 0,3% muud tõugu.

Eesti holsteini tõugu lehmade osakaal oli suurim Läänemaal – 98,8%, järgnevad Järvamaa (98,7%) ja Raplamaa (98,4%). Saaremaa karjades on endiselt ülekaalus (60,1%) eesti punast tõugu lehmad. 4,1% Saaremaa lehmadest (199) on eesti maatõugu. Kõigist jõudluskontrollis olevatest eesti maatõugu lehmadest moodustab see 35,7%.

1. jaanuaril 2019 oli jõudluskontrolli 515 piimakarjast kõige rohkem Pärnumaal – 71, järgnevad Lääne-Virumaa 59 karjaga ja Viljandimaa 53 karjaga. Kõige vähem, 9 piimakarja, on Läänemaal, Hiiumaal ja Ida-Virumaal.

Keskmine lehmade arv karjas oli 159. Suurimad karjad on Järvamaal keskmiselt 309 lehmaga, Jõgevamaal 251 ja Tartumaal 199 lehmaga, väikseimad Võrumaal 56 lehmaga ja Hiiumaal 58 lehmaga.

Vaatamata kuivale ja kuumale suvele keskmine piimatoodang suurenes. Lehma kohta saadi 9785 kg piima, mis

Foto 1. Audiitorid Juho Kyntäjä ICARi ja Hubert Rothfuss Saksamaalt (A. Pentjärv)

on 166 kg rohkem kui 2017. aastal. Eesti holsteini tõugu lehmade toodang ületas esmakordselt 10 000 piiri – lehma kohta saadi 10 059 kg (+154 kg võrreldes 2017. aastaga). Eesti punast tõugu lehmad andsid 8703 kg (+112 kg) piima ja eesti maatõugu lehmad 4782 kg piima (+307 kg). Muud tõugu lehmade toodang oli 5145 kg (+107 kg).

Neljas maakonnas saadi piima lehma kohta rohkem kui 10 tonni. Parim oli endiselt Tartumaa, kus karjade keskmine toodang oli 10 540 kg piima, järgnesid Järvamaa (10 392 kg), Põlvamaa (10 280 kg) ja Lääne-Virumaa (10 072 kg). Kõige väiksem oli Hiiumaa ja Ida-Virumaa lehmade piimatoodang: 7231 kg ja 8299 kg. Piimatoodang suurenes kõige enam Hiiumaal (+926 kg), Järvamaal (+394 kg) ja Harjumaal (+376 kg). Viljandimaa ja Jõgevamaal piimatoodang vähenes vastavalt 72 ja 63 kg võrra.

Osaühing Kaiu LT (Raplamaa) lehmade keskmine toodang ületas 13 tonni piiri. Uus toodangurekord on 13 239 kg

Tabel 1. Lehmade piimajõudlus tõuti

Tõug	Aastalehmi	Piima, kg	Rasva		Valku		R+V, kg
			%	kg	%	kg	
Eesti punane	13 682	8703	4,06	354	3,46	301	655
Eesti holstein	68 044	10 059	3,88	391	3,37	339	730
Eesti maatõug	518	4782	4,58	219	3,43	164	383
Muud tõud	269	5145	4,31	222	3,42	176	398

Tabel 2. Parimad karjad piima rasva- ja valgutoodangu järgi 2018. aastal

Aasta-lehmi	Omanik	Maakond	Aastalehmi	Piima, kg	Rasva		Valku		R+V, kg
					%	kg	%	kg	
3–20	Elvi Laanepere Lombi talu	Jõgeva	5	9999	4,09	409	3,35	335	744
21–50	Ivaski talu	Võru	47	10 672	4,19	447	3,32	354	801
51–100	Lagendi OÜ	Pärnu	66	11 535	3,73	431	3,32	383	813
Üle 100	Kõljala POÜ	Saare	619	12 582	3,83	481	3,63	457	938

(663 aastalehma). Üle 12 000-kilogrammise toodangu saavutasid ka Kõljala POÜ Saaremaalt (619 aastalehma, 12 582 kg), OÜ Männiku Piim Tartumaalt (371 aastalehma, 12 478 kg), Kärila Põllumajandusühistu Saaremaalt (648 aastalehma, 12 195 kg), JK Otsa Talu Osaühing Lääne-Virumaalt (438 aastalehma, 12 126 kg) ja AS Tartu Agro Tartumaalt (1316 aastalehma, 12 117 kg). Kuigi piimatoodang oli kõige suurem OÜ Kaiu LT-s, siis rasva- ja valgutoodangu arvestuses edestas Kõljala POÜ Kaiut kahe kilogrammi võrra.

Karja suurust arvestades saavutati suurim piimatoodang karjades, kus oli rohkem kui 1200 aastalehma. Nende seitsme karja keskmine piimatoodang oli 11 195 kg (+101 kg võrreldes 2017. aastaga). Järgnesid 16 karja, kus oli 601–900 lehma – keskmiselt 10 601 kg piima lehma kohta (+479 kg), ja 55 karja, kus oli 301–600 lehma, 10 189 kilogrammi lehma kohta (+121 kg). Keskmine toodang ületas 10 000 kg piiri ka karjades, kus oli 901–1200 lehma. Selle grupi (9 karja) piimatoodang oli 10 121 kg (+7 kg). Kõige väiksem oli piimatoodang karjades, kus on kuni 10 aastalehma (101 karja). Nende karjade keskmine toodang oli 6271 kg, mis on 915 kg võrra väiksem kui 2017. aastal.

Laktatsioonitoodangurekord ületas 2018. a 20 000 kg. Torma POÜ (Jõgevamaa) eesti holsteini tõugu lehma Maari toodang oli 2. laktatsioonil 20 160 kg. Nüüd ületas selle 2019. aastal Kõljala POÜ lehm Mille, kelle 305 päeva piimatoodang oli 20 391 kg. Eesti holsteini tõugu lehmade 2. ja 3. koha 2018. aasta tulemuste põhjal saavutasid Torma POÜ lehm Urvi ja Tralli, kelle laktatsioonitoodangud olid vastavalt 18 985 kg (3. lakt.) ja 18 826 kg (2. lakt.). Eesti punast tõugu lehmade parimad olid Kõljala POÜ lehm Kaale (6. laktatsiooni toodang 16 564 kg) ja Mirti (4. laktatsiooni toodang 16 344 kg). Kolmas oli AS Tartu Agro lehm 15660923, kelle 3. laktatsiooni toodang oli 16 129 kg. Eesti maatõugu lehmade esikolmik on ka sel aastal pärit OÜ Pihla (Hiiumaa) karjast. Maali toodang oli 13 768 kg, Tita toodang 10 078 kg

ja Nolde toodang 9546 kg piima. Kõik nimetatud tulemused on saadud 3. laktatsioonil.

2018. aastal karjas olnud lehmadest on elueatoodangute tipus AS Tartu Agro eesti holsteini tõugu lehm 2211008, kes elu jooksul lüpsis 148 354 kg piima (praagiti 2018. aasta maikuus). Selle näitajaga on ta läbi aegade edetabelis Jacqueline (175 264 kg, AS Tartu Agro) järel teisel kohal. Eesti punase tõu parim oli OÜ Kõpu PM (Viljandimaa) lehm Sula 7649783, kelle toodang oli 117 493 kg. Sula on EPK läbi aegade elueatoodangute edetabelis teisel kohal. Esikohal on AS Tartu Agro lehm Kauna (128 506 kg). Parim maatõugu lehm nii 2018. aastal kui läbi aegade arvestuses on Muuluka Farm OÜ (Harjumaa) lehm Taisi, kes elu jooksul lüpsis 82 654 kg piima (praagiti 2018. aasta aprillis).

Kõigi 2018. aastal karjast välja läinud lehmade keskmine elueatoodang oli 26 900 kg, sealhulgas eesti punast tõugu (EPK) lehmadel 27 924 kg, eesti holsteini tõugu (EHF) lehmadel 26 742 kg ja eesti maatõugu (EK) lehmadel 15 364 kg. Keskmine elupäevade arv oli 1851, tõuti 2029 (EPK), 1814 (EHF) ja 2103 (EK).

2018. aastal registreeriti 87 494 poegimist, mis on 1152 võrra rohkem kui 2017. aastal. Esmapoegimisi oli neist 28 530 (+408). Sündis 82 349 vasikat, mis on 1493 võrra rohkem kui eelnenud aastal. 50,4% (41 537) sündinud vasikatest olid pullikud ja 49,6% (40 812) lehmvasikad. Kaksikud pullvasikad sündisid 663 poegimisel, kaksikud lehmvasikad 641 poegimisel ja erisoolised kaksikud 1091 poegimisel. Mitmikuid registreeriti seitsmel korral. Surnultsünniga lõppes 6558 poegimist (7,5%), millest 3394 olid esmapoegimised ja 3164 kordupoegimised. Surnultsündide osakaal esmapoegimisel on eelmiste aastatega võrreldes veidi vähenenud. Kui 2016. aastal lõppes surnultsünniga 13,0% ja 2017. aastal 13,6% esmapoegimistest, siis 2018. aastal oli see näitaja 11,9%. Korduvalt poeginutel oli 2018. aastal surnultsündide osakaal 5,4%. Eesti punast tõugu lehmade poegimistest lõppes surnultsünniga 5,7%, eesti holsteini tõugu lehmadel 7,9%, eesti

Tabel 3. Parimad lehmad 305 päeva laktatsiooni piimajõudluse järgi

Tõug	Nimi, nr	Omanik	Maakond	Lakt nr	Piima, kg	Rasva		Valku		R+V, kg
						%	kg	%	kg	
EPK	Meisi 15160782	Kõljala POÜ	Saare	1.	14 710	3,48	513	3,41	501	1014
	Kaale 11299667	Kõljala POÜ	Saare	6.	16 564	3,54	587	3,50	580	1167
EHF	17074988	OÜ Kaiu LT	Rapla	1.	15 871	3,11	494	3,02	479	973
	Maari 16624290	Torma POÜ	Jõgeva	2.	20 160	3,26	657	2,89	583	1239
EK	Tuti 17662468	OÜ Pihla	Hiiumaa	1.	8636	3,97	343	3,39	293	636
	Maali 13855239	OÜ Pihla	Hiiumaa	3.	13 768	3,47	478	3,37	464	942

Foto 2. Piimaproov annab vastuse, kas terve, tiine või mitte
(A. Pentjärv)

maatõugu lehmadel 5,2%, sealhulgas esmapoegimistest vastavalt 8,8%, 12,4% ja 8,1%.

Lehmade esmapoegimisiga nooreneb jätkuvalt – keskmiselt 25,6 kuud (2017. aastal 25,8; 2016. aastal 26,1). Eesti punast tõugu lehmade esmapoegimisiga oli 26,6 kuud, eesti holsteini tõugu lehmadel 25,5 kuud ja eesti maatõugu lehmadel 30,7 kuud. Kõige nooremad esmapoeginud olid Järvamaal (24,6 kuud) ja Põlvamaal (24,9), vanimad Hiiumaal (30,7 kuud). Kuni 24 kuu vanuselt poegis 25,7% ja üle 34 kuu vanuselt 3,5% esmapoeginutest.

Uuslõpsiperiood oli 2018. aastal 126 päeva (EPK 123 päeva, EHF 127 päeva ja EK 135 päeva). Keskmine poegimisvahemik oli 406 päeva pikkune. Eesti punast tõugu lehmade poegimisvahemik oli 405 päeva, eesti holsteini tõugu lehmadel 406 päeva ning eesti maatõugu lehmadel 401 päeva.

Kinnisperioodi pikkus oli 63 päeva. Kõige pikem oli kinnisperiood eesti maatõugu lehmadel – 92 päeva, eesti punast tõugu lehmade kinnisperiood oli 68 päeva ja eesti holsteini tõugu lehmadel 61 päeva pikkune.

Karjast praagiti 28 388 lehma, mis on 2188 võrra rohkem kui 2017. aastal. Peamised praakimise põhjused olid sigimisprobleemid (19,0%), jäsemete haigused ja vead (19,0%) ning udarahaigused ja -vead (18,6%). Endiselt läheb suur osa lehmadest välja traumade ja ainevahetushaiguste tõttu (11,6% ja 10,9%). Keskmine karjast väljamineku vanus oli 5 aastat ja 1 kuu. Kõrge vanuse tõttu praagiti 341 lehma (1,2%), nende keskmine iga oli 9 aastat ja 11 kuud.

Karjasolevate lehmade keskmine vanus oli 4 aastat ja 3 kuud. Vanimad olid eesti maatõugu lehmad (5 a ja 4 k). Eesti punast tõugu lehmad olid keskmiselt 4 aasta ja 9 kuu vanused. Noorimad olid eesti holsteini tõugu lehmad (4 a ja 2 k).

Keskmine somaatiliste rakkude arv piimas (SRA) oli 2018. aastal 268 000/ml (2017. aastal 260 000/ml). Võrreldes kolme peamist piimatõugu, olid parimad eesti holsteini tõugu lehmad, kelle keskmine SRA oli 267 000/ml. Eesti punast tõugu lehmade SRA oli 272 000/ml ja eesti maatõugu lehmadel 429 000/ml. Maakondadest oli parim näitaja Valgamaal, kus piima keskmine SRA oli 225 000,

järgnesid Põlvamaa (237 000) ja Saaremaa (239 000). Ida-Virumaal oli piima SRA üle 300 000/ml (369 000), Harjumaal (327 000), Võrumaal (314 000), Jõgevamaal (305 000) ja Pärnumaal (301 000).

Jõudluskontrolli piimaproov on oluline infoallikas loomapidajatele, aretajatele, loomaarstidele ja teistele spetsialistidele. Jõudluskontrolliorganisatsioonid üle maailma töötavad selle nimel, et kontroll-lüpsi järgselt saaksid kliendid looma kohta võimalikult palju informatsiooni. Lisaks tavapärastele jõudluskontrollialalüüsidele on Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS (EPJ) lisateenuste abil võimalik määrata mastiiditekitajaid (mastiit 16), kontrollida, kas lehm on tiine või mitte (tiinusetest piimast), leida ketoosi kahtlusega lehma (piimaanalüüs+BHB). Konservainet sisaldavast tankipiimaproovist on võimalik määrata bakterite üldarvu ja teada saada, millised bakterid karja piima kvaliteeti mõjutavad (BAK 4).

2018. aastal soetas EPJ laborisse uue piimaproovide analüsaatori, mis võimaldab piimaproovist määrata samaaegselt kuni 19 parameetrit. Kui siiani saime BHB-d (ketokeha beetahüdroksüvõihape) määrata vaid ühe seadmega, siis nüüd on võimalik neid analüüse teha kahe masinaga. See võimaldab teenust pakkuda kiiremini ja enamatele jõudluskontrolli klientidele. Udarapõletiku kohta annab uus analüsaator uue parameetri – DSCC (diferentseeritud somaatilised rakud). Juba aastaid on somaatiliste rakkude arv olnud see, mille alusel saame öelda, kas lehm on terve või põeb udarapõletikku. Nüüdisaegsed meetodid võimaldavad somaatiliste rakkude diferentseerimise ehk eristamise teel rutiinselt hinnata, kas tegemist on värske nakkusega või juba kroonilise põletikuga. Loodame tulevikus seda teenust hakata pakkuma ka meie klientidele.

Lisaks sellele, et pakkuda klientidele võimalikult laia teenuste valikut, peame oluliseks ka teenuste kvaliteeti. EPJ-le omistatud *ICAR Certificate of Quality* (ICARi kvaliteedisertifikaat) on aegumas, mistõttu esitasime 2018. aasta lõpus ICARile (Rahvusvaheline Jõudluskontrolli Komitee) taotluse uue kvaliteedisertifikaadi saamiseks. *ICAR Certificate of Quality* on Rahvusvahelise Jõudluskontrolli Komitee poolt välja töötatud kvaliteedimärk, mis näitab, et jõudluskontrolli teenus on kooskõlas rahvusvaheliste reeglitega. Sertifikaat kehtib viis aastat ja selle taotlemisega kaasneb kohapealne kontroll välisekspertide poolt.

2019. aasta veebruari keskel külastasid EPJi Juho Kyntäja Soomest ja Hubert Rothfuß Saksamaalt. Enne auditorite saabumist oli vajalik kogu piimaveiste jõudluskontrolli protsess kirjeldada ja dokument neile tutvumiseks saata. Külastuse käigus rääkisime jõudluskontrolli süsteemist, näitasime tegevusi kontoris ja laboris ning käisime OÜ Viraitos vaatlemas kontroll-lüpsi. Esialgne tagasiside Eesti jõudluskontrolli kohta oli positiivne. Eksperdid teevad esitatud dokumentide ja külastuse jooksul nähtu põhjal ICARile kokkuvõtte, mille alusel tehakse ka otsus kvaliteedisertifikaadi omistamise kohta.

Põhjalikum info jõudluskontrolli tulemustest on jõudluskontrolli aastaraamatus ning Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli ASi veebilehel www.epj.ee.